

Geleceğin enternasyonalinin örgütsel ve programatik temelleri

Levent Dölek

21. yüzyıla girerken yeni bir enternasyonal için tartışmak ya da çağrılar yapmak tekrar popüler oldu. Yeni yüzyılın başında alternatif küreselleşme ve sosyal forum hareketi ön plandaydı. Dünya Sosyal Forumu, Avrupa Sosyal Forumu, Asya vb. derken her yerde sosyal forumlar pıtrak gibi çoğalıverdi. Aynı hızla da sönmüldü. Daha sonra Venezuela'nın "sosyalist" Devlet Başkanı Albay Chávez'in Beşinci Enternasyonal çağrısı geldi. Aynı dönemde Samir Amin "yeniden Üçüncü Enternasyonal" diyordu. Bugünlerde ise kendisini sosyalist olarak tanımlayan Yunanistan'dan Yannis Varoufakis (Syriza'nın eski Maliye Bakanı) ve ABD'den Bernie Sanders (ABD başkan adayı olmak için Demokrat Parti içinde Hillary Clinton ile çatıştı) bir ilerici enternasyonal çağrısı ile ortaya çıktı. Öteden beri eski Sovyetik komünist partileri ve Maoocular hep çeşitli uluslararası organizasyonlar içinde oldular. Ancak istisnalar dışında yeni bir enternasyonal ihtiyacını dillendirmekten ısrarla kaçınarak Komintern'i tarihe gömen Stalinizme bağlılıklarından taviz vermediler. IV. Enternasyonal geleneği ve genel olarak Trotskist hareket ise zaten Komintern'in tasfiye edilmesinden beri bu gündemin ana taşıyıcısı rolündeydi. Bu hareket içinde

kendisini IV. Enternasyonal'in temsilcisi olarak görenler, IV'ün yeniden inşasını savunanlar, V. Enternasyonal isteyenler ve genel bir yeni enternasyonal ihtiyacından dem vuranlar geniş bir yelpaze oluşturuyor.

Bir uluslararası örgütlenme ihtiyacı olarak "enternasyonal" tartışmasının epey hareketli olduğu görülüyor. Peki bu hareket aynı zamanda bereket de getiriyor mu? Enternasyonal sorununa bir parti sorunu olarak bakarsanız hiç de öyle değil. Şöyle bir düşündüğümüzde sosyal forum hareketi tamamen parti karşıtı bir hareketti. Partileri kategorik olarak dışlıyordu. Sosyal demokrat ve reformist partiler için arka kapı açık bırakılmış ve milletvekilleri bu kapıdan girip başköşeleri kapmıştı.¹ Chávez'in bir uluslararası toplantıda yaptığı V. Enternasyonal çağrısının altı tamamı boştu. Altını doldurmaya yeltenenler çok oldu. Ama nafile. Farklılıklara saygı göstererek birbirimize hiçbir şey empoze etmeden bir araya gelelim diyordu. Bunu söylerken içinde bulunduğu ortam tam da öyle bir ortamdı. Kendi partisinin çağrısı ve Venezuela devletinin ev sahipliği ile beş benzemez bir sürü parti, hareket, grup toplanmış konferans yapıyordu. Farklılıklara saygı duyarak ve birbirine hiçbir şey empoze etmeden. Yani aslında yeni hiçbir şey demiyordu.

Bir de en son ilerici enternasyonalciler Varoufakis ve Sanders var. Amaçları aşırı-sağın yükselişine karşı ilericileri yan yana getirmek. Tabii ki uluslararası bir parti önermiyor ve hedeflemiyorlar. Ufukları, Bolsonaro'dan Le Pen'e aşırı sağın kendi arasındaki koordinasyon ve dayanışmanın bir benzerini oluşturmaktan ibaret. İlericiliği "Tüm ilericilere açık çağrı" başlıklı metinlerinde şöyle tarif ediyorlar: "İlimlilik, demokrasi, refah, sürdürülebilirlik, dayanışma..." Hedefleri ise eşitsizliği, sömürüyü, ayrımcılığı ve çevrenin yıkımını durdurmak.² Sosyalizmden tabii ki bahsedilmiyor ama ayrıca sol kavramı dahi geçmiyor. Anti-emperyalizm olmadığı gibi liberal solun rüşvet-i kelim kabilinden sözünü ettiği anti-kapitalizmden bile eser yok. Enternasyonallerin tarihine hiç referans yok ama "Yeşil Yeni Anlaşma" (*Green New Deal*) diyerek eski Amerikan Başkanı Roosevelt'e göz kırparak "ilgililer" için gerekli not düşünülmüş.³ Nasıl sorusunun cevabı tabii ki yok. Yani bir programları yok onun yerine dilek ve temennileri var.

Parti mefhumu olmadan ve bir program ortaya koymadan, tam aksine partileşmeyi dışlayan ve programsızlığı kutsayan yaklaşımlar enternasyonal tartışmasına bereket getirmez tam tersine bu tartışmayı kısırlaştırır. Sosyal forumculuk ve onun

1 Sosyal forumlar ve alternatif küreselleşme hareketinin kapsamlı bir eleştirisi için bkz. Burak Gürel, "Alternatif Küreselleşme Hareketinin Politik Anatomisi", *Devrimci Marksizm*, sayı 1, Mayıs 2006, s. 36-59.

2 "Open Call to AllProgressiveForces", <https://www.progressive-international.org/open-call/>

3 ABD Başkanı Roosevelt'in 1929 Büyük Depresyonu'ndan çıkış için uyguladığı ekonomik programın adıdır. Trotskiy bu programı emperyalist demokrasiyi kurtarmak için işçi ve köylü aristokrasisinin ağzına bir parmak bal çalmak olarak tanımlamıştır. Bkz. Lev Trotskiy, "Fascism and New Deal", <https://www.marxists.org/history/etol/newspape/laboraction-ny/1944/v08n34/trotsky1.htm>

yeni liberal sol/ilerici versiyonu enternasyonalizmin sadece bir unsuru olan dayanışmayı enternasyonalizmin kendisi haline getiren, farklılıklarla bir arada olmak gibi süslü laflarla siyasi mücadeleye ket vuranlar, ideolojik mücadeleyi tu kaka edip globalist ve postmodernist kimlik siyasetini gayri resmi ideoloji olarak benimsiyor ve hatta dayatıyorlar.

Chávez belki partileri reddetmiyor ve dışlamıyordu ama onda da işçi sınıfının iktidar mücadelesi anlamında bir program yoktu. Bilakis Chávez kendi ülkesinde milliyetçi reformcu bir burjuva programının yürütücüsüydü, yani bizzat şahsi varlığı ve eylemiyle işçi sınıfı programının aleyhindeydi. Sonuçta Chavez'in tarihsel pozisyonu, kendi iddiası her ne kadar 21. yüzyıl sosyalizmi olsa da 19. yüzyıl reformizmine denk düşmekteydi.

Hayatının son döneminde yeni (Beşinci) bir enternasyonal çağrısı yapan Samir Amin'i ise ayırmak lazım. Samir Amin partileri dışlayan forum tarzını, forumlar hareketi içinde yer aldığı dönemde dahi savunmadı. Nitekim daha sonra enternasyonal çağrısı yaparken “yeni bir Komünist Enternasyonal’e ihtiyacımız var” demişti. Referansı doğrudu ancak ilk etapta çağrısını 21. Yüzyıl sosyalizminin vizyonunu kapitalizmden sosyalizme uzun bir geçiş dönemi olarak tarifleyerek bir yenilgi teorisi üzerine kurdu. Üretici güçler gelişmeye devam ediyor ve bunun için kapitalist yolun geçerliliğini kabul etmemiz gerekiyor diyen Samir Amin, Mao’ya referans veriyor ve Çin deneyimini bütün Güney’de (Asya, Afrika ve Latin Amerika) gerçekleştirmek için yeni bir enternasyonale ihtiyaç olduğundan dem vuruyordu.⁴ Ancak Samir Amin’in hayatının son on yılına damgasını vuran Üçüncü Büyük Depresyon onun görüşlerini Menşevizmin Maocu versiyonundan uzaklaştırdı ve devrimci yönde değiştirdi. Ölmeden önceki son yazılarında “kapitalizmin krizini düzeltmeye çalışmaktansa kriz üreten kapitalizmi yok etmek gereklidir” diyordu. Kapitalist restorasyonla birlikte sadece sermayeyi değil kapitalizmin krizini de ithal ettiği açıkça görülen Çin deneyimine tek referans vermiyordu. Samir Amin ayrıca “işçilerin ve halkların enternasyonalini” önerirken özellikle “hareket” formunu ve tartışma ortamını aşan bir uluslararası örgütü savunmaktaydı ve bu örgütün daha önceki dört enternasyonalin incelenmesiyle şekillendirilmesi gerektiğini salık veriyordu.⁵

Bir Maoist olarak Samir Amin’in geldiği yer ve yaptığı düşünsel atılım son derece önemlidir ancak geç kalmıştır.⁶ Büyük oranda da eksiktir. Samir Amin, yeni

4 Samir Amin, “WeNeed a New Communist International”, <https://southasiarev.wordpress.com/2008/11/24/samir-amin-we-need-a-new-communist-international/>

5 Samir Amin, “It is imperative to construct a 5th International of workers and peoples”, <http://www.defenddemocracy.press/it-is-imperative-to-reconstruct-the-internationale-of-workers-and-peoples-by-samir-amin/>

6 Bu konuda Sungur Savran’ın Samir Amin’in ölümü üzerine yazmış olduğu ve enternasyonal hakkındaki görüşlerini de değerlendirdiği makalesi için bkz. Sungur Savran, Samir Amin Bir Maoistin Trajedisi, <https://gercekgazetesi.net/teori-tarih/samir-amin-bir-maoistin-trajedisi>

bir enternasyonal için enternasyonallerin deneyiminin ciddi şekilde çalışılmasını önermiş ama kendisi bunu yapamamıştır. Eğer yapabilmiş olsa enternasyonaller deneyimlerinden hareketle bugünün koşullarına en uygun formu oluşturmak gibi muğlak bir hedef tanımlamazdı. Dolayısıyla “Beşinci” numaralandırmasının içeriği de en az bu hedef kadar muğlak kalmıştır. Zira bir Enternasyonal tartışması, parti ve program unsurlarını merkeze almadan asla gerçek bir temele sahip olamaz. Enternasyonal fikrini ve pratiğini hiçbir zaman ciddi manada benimsememiş olan Maoist hareketten gelen ve Üçüncü Dünyacılık perspektifine sahip Samir Amin için şaşırtıcı olmayan ve pekala mazur görülebilir bir eksiklik bu. Diğer taraftan Komintern’in kapatılmasının ardından işçi sınıfının enternasyonal örgütlenme davasının neredeyse tek varisi olarak kalan devrimci Marksist (Trotskist) akımların benzer hatta daha büyük zaafılar içinde sosyal forumların içinden beşinci enternasyonal devşirmeye çalışması ya da aynı yolu dün Chávez’in himayesinde, bugün Varoufakis ve Sanders gibilerle birlikte yürümeye çalışması asla kabul edilemez.

Enternasyonal partidir. Parti öncelikle programdır. Parti tartışması ulusal partilerin ve bir dünya partisinin inşasını, program ise ulusal ve uluslararası düzeyde işçi sınıfının siyasi iktidar mücadelesinin gereklerini ele almalıdır ki aslında bunlar birbirlerinden ayrılamaz bir bütünü oluştururlar.⁷

İşçi sınıfının ulusal ve enternasyonal düzeyde bir parti olarak örgütlenmesi

Marx ve Engels *Komünist Manifesto*’da işçilerin burjuvalara karşı mücadelesinde gerçek sonucun işçilerin durmadan genişleyen birliğinde olduğunu belirtir. Bu sonucun işçilerin kendi aralarındaki rekabet dolayısıyla sürekli sekteye uğradığını ekler. Dolayısıyla işçi sınıfı mücadelesinin ilerleyişi her daim birlik ve rekabetin çelişkisi içinde gelişir. Birlik rekabete üstün geldikçe işçi sınıfı mücadelesi nicel ve nitel düzeylerde ileriye doğru gelişir.⁸

İşçi sınıfı mücadelesinin gelişiminde yerelliğin karşısında merkezilik, sendikal ve ekonomik olanın karşısında ise siyasal olan daha ileri bir birlik düzeyine işaret eder. Yerel düzeydeki mücadelelerin tek bir sınıf mücadelesinde merkezileştirilmesi ve siyasallaşması işçi sınıfının bir siyasi parti olarak örgütlenmesinin gelişmesi anlamına gelir. Siyasallaşma siyasi iktidar için mücadeleyi gündeme getirir. Burjuva toplumunda siyasi iktidar ulusal düzeyde kurumsallaşmıştır ve bu temelde işçi sınıfı

⁷ Devrimci İşçi Partisi bu perspektifle 5. Kongresi’nde, “Komintern’in kuruluşunun 100. Yıldönümünde dünya proletaryasına yeniden bir öncü yaratalım” başlıklı bir karar kabul etmiş ve 2019’u Komintern yılı ilan etmiştir. Kararın metni için bkz. <https://gercekgazetesi.net/dip-bildirileri/kominternin-kurulusunun-100-yildonumunde-dunya-proletaryasina-yeniden-bir-ocucu>
⁸ K.Marx ve F.Engels, *Komünist Manifesto*, çev. Nail Satlıgan, İstanbul: Yordam Yayınları, 2013, s.52.

finın siyasi hâkimiyeti ele geçirmesi kendisini ulus olarak kurması anlamına gelir.⁹

İşçi sınıfının durmadan genişleyen birliği için ulusallık sadece bir aşamadır. Kapitalist üretim tarzı içinde gelişen üretici güçler sürekli olarak ulusal sınırları zorlar ve onları aşar. Üretici güçlerin bu özelliği en başta işçi sınıfı için geçerlidir. İşçi sınıfı hem niteliği hem de çıkarları açısından uluslararası bir sınıftır. Yerellik karşısında ulusallık nasıl daha ileri bir örgütlenme düzeyini temsil ediyorsa, ulusallık da uluslararası olan karşısında daha geridir. Ulusal rekabet uluslararası dayanışma karşısında işçi sınıfının birliğini sekteye uğratan bir unsur olarak rol oynar.

Nihayet işçi sınıfının ulusal düzeyde siyasi hâkimiyeti ele geçirmesi bir sonuç değil başlangıçtır. Engels, “Komünizmin İlkeleri”nde bunu şöyle ifade eder: “Dünya pazarını yaratmış olan büyük sanayi, yeryüzündeki bütün halkları ve özellikle de uygar halkları öylesine birbirine bağlamıştır ki, her halkın başına gelecekler, bir ötekine bağlıdır... Komünist devrim, bu yüzden, hiç de salt ulusal bir devrim olmayacaktır.”¹⁰ Dolayısıyla işçi sınıfının bir parti olarak örgütlenmesi olgusu da salt ulusal bir düzeyde ele alınamaz. Bu anlamda “Enternasyonal”, işçi sınıfının uluslararası düzeyde bağımsız bir siyasi parti olarak örgütlenmesidir.

Bir parti olarak Enternasyonal

Marx ve Engels’in her ikisinde de önder ve belirleyici konumda olduğu Uluslararası İşçi Birliği (Birinci Enternasyonal) ve onun öncülü olarak kabul edebileceğimiz Komünistler Ligi birer partidir. Her ikisi de uluslararası düzeyde ve yerel mücadeleleri merkezileştirmeye yönelik organlar teşkil ederek örgütlenmiştir. Bunda ne kadar başarılı olduklarından bağımsız biçimde yönelişleri açıkça bu doğrultudadır. Komünistler Ligi daha dar kapsamlı ve homojen bir yapı iken Birinci Enternasyonal, içinde anarşist ve sendikalist unsurlar da barındıran daha geniş ve heterojen bir örgütlenmeye sahip olmuştur.

Birinci Enternasyonal, Paris Komünü’nün yenilgisinin ardından zayıflamış, anarşistlerin fraksiyonel faaliyetlerinin yıkıcı etkileri sonucunda bölünüp yıllar içinde etkinliğini yitirmiştir. Ancak bir örgüt olarak Birinci Enternasyonal’in işlev görmemesi işçi sınıfının siyasi parti olarak örgütlenme çabasını bitirmemiş tam tersine işçi hareketinin genel yükselişine paralel olarak sosyal demokrat adı taşıyan Marksist partiler hızla kitleselleşmiştir. Bu, ulusal düzeyde işçi sınıfının siyasi parti olarak örgütlenmesinde niteliksel bir sıçrama olmuştur. Bununla birlikte İkinci Enternasyonal bir uluslararası parti olarak değil gevşek bir federasyon olarak kurulmuştur.

Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde parti inşasındaki bir sonraki niteliksel

9 K. Marx ve F. Engels, a.g.e., s.64.

10 F. Engels, “The Principles of Communism”, <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/11/prin-com.htm>

sıçrama Ekim Devrimi ile birlikte olacaktı. Rusya’da işçi sınıfı partisi siyasi iktidarı fethetti ve siyasi parti olarak örgütlenen işçi sınıfının kendisini hâkim sınıf olarak örgütleme sürecini başlattı. Ancak bu hiçbir yönüyle salt ulusal bir gelişme olarak görülemezdi. Ekim Devrimi, dünya devrimini başlattı. “Komünizmin İlkeleri” ve *Manifesto*’dan itibaren, komünist devrim dünya ölçeğinde bir devrimci programa sahipti. Ancak proletaryanın Rusya’da elde ettiği zafer ve bu zaferin tetiklediği yeni devrimlerle birlikte dünya devrimi somut bir süreç olarak başladı. Böylece dünya partisinin inşası da hem mümkün hem de kaçınılmaz hale geldi.

Devrimci ulusal partiden devrimci enternasyonal partiye

Marx ve Engels, Komünistler Ligi’nden Birinci Enternasyonal’e o dönemin koşulları ve anlayışı içerisinde partili bir mücadele içinde oldular. Ancak kendi başına özel bir alan olan örgütlenme sorununu ele alıp bu alanda bir parti teorisi geliştirmediler. Bunu daha sonra yapacak olan Lenin’di. 1848 devrimlerinin ve 1871 Paris Komünü’nünden örgütlenme ve önderlik sorununun hayati önemde olduğu dersini çıkaran Lenin, Bolşevik parti ve örgüt teorisinin temeli olan “*Ne Yapmalı?*” kitabını bu perspektifle yazmıştır.

Lenin, Rusya’da devrimci işçi hareketinin gelişimini üç döneme ayırıyordu. Birinci dönem (1884-1894) Marksist hareketin “sosyal demokrasi” adıyla teorik ve politik görüşlerini yükselttiği, işçi hareketinin henüz dışında gelişen emekleme dönemi idi. İkinci dönemde (1894-1898) Marksist hareket halk kitlelerinin mücadelecisi atılımının bir parçası olarak ve bir siyasi parti olarak sahneye çıkıyordu. Bu dönem çocukluk ve ergenlik aşamasıydı. 1898’den *Ne Yapmalı?*’yı yazdığı 1902’ye kadar ise hareket örgütsel dağılmalar ve ideolojik yalpalamalar eşliğinde ilerlemekteydi. Lenin ergenlik çağındaki bir gencin sesinin çatallaşması gibi sosyal demokrasinin sesi de çatallaştı diyordu. Bu çatallaşmada Lenin, reformist ve revizyonist eğilimlere karşı devrimciliğin, örgütsel olarak da amatör ve kendiliğindenci eğilime karşı merkezileşip profesyonelleşerek, işçi sınıfının öncüsünü örgütleyen ve işçi hareketine öncülük eden bir devrimciler örgütünün taraftarıydı. Lenin, kitabın sonunda “ne yapmalı?” sorusunun cevabını şöyle veriyordu: “Üçüncü dönemi sona erdirin!”¹¹

Üçüncü dönemin sona ermesi Rus sosyal demokrasisindeki çatallaşmada Bolşevizmin yani disiplinli, demokratik merkeziyetçi ve öncü nitelikteki devrimci partinin tayin edici şekilde galip gelmesi demektir. Lenin, *Ne Yapmalı?*’da bu partinin krokisini çizmiş, pratikte de temellerini atmıştı. Bolşevik parti 1905’te devrimi gördü, devrimin yenilgisinin derslerini 1907-1910 irtica yıllarında çıkardı, işçi hareketi ile birlikte yeniden ileri atıldı (1910-1914), savaş yıllarında (1914-1917) hem

¹¹ V.I.Lenin, *Ne Yapmalı?*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2010, s.225.

ideolojik ve politik hem de örgütsel olarak sağlamlaştı ve ikinci Rus devrimi ile birlikte (1917 Şubat ve Ekim)¹² artık “üçüncü dönemi” sona erdiren düzeye erişmiş ve Ekim zaferi ile pratiğin sınavından geçmişti. Lenin ve Bolşevizm, komünistleri kalıba sokarken mücadelenin doğal, partinin bilinçli ayıklamasını kullandı. Lenin *Ne Yapmalı?* kitabına boşuna Lasalle’in Marx’a mektubundan “Parti kendisini arındırarak güçlenir” diyen pasajı alarak başlamamıştı.

Proletarya partisinin gelişimi enternasyonal düzeyde de benzer bir süreç izlemiştir. Lenin şöyle özetliyor:

Birinci Enternasyonal, sosyalizm için uluslararası proleter savaşımının temellerini attı. İkinci Enternasyonal, hareketin bir dizi ülkede genişliğine yayılması için zeminin hazırlandığı bir evre oldu. Üçüncü Enternasyonal, İkinci Enternasyonal’in oportünist, sosyal şoven, burjuva ve küçük burjuva pislüklerini ayıklayarak, onun çalışmalarının meyvelerini toplayarak, proletaryanın diktatörlüğünü gerçekleştirmeye başladı.¹³

İkinci Enternasyonal’in çalışmalarının, yani proletarya partisinin kitleselleşmesinin meyvelerini toplamak için uluslararası proletarya hareketinin genişlemesine yayılmasını derinlemesine bir inşaya dönüştürmek gerekti. Rus deneyimi pratikte bunu başardı. Lenin bunun için, “Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri”nden başlayarak “Nereden Başlamalı?” broşüründen geçerek *Ne Yapmalı?*’da o dönem için en berrak ifadesine kavuşan bir örgütlenme ve parti teorisi geliştirdi. Lenin, *Manifesto*’daki proletarya partisi kavramını esas alıyordu kuşkusuz. Ancak parti ve örgütlenme sorununa daha önce kimsenin yapmadığı biçimde özel bir alan olarak eğildi. Lenin, *Ne Yapmalı?* sorusunun cevabı olan dördüncü dönemin partisini tarif eden yeni bir kitap yazmadı. Ancak bu partinin en temel özellikleri daha sonra Komünist Enternasyonal’in belgelerine nakşedildi. Muzaffer Bolşevizmin deneyimi üzerinden yükselerek, Komünist Partisi, *Komünist Manifesto*’daki tanımlamayı içererek ama onu açacak şekilde şöyle tanımlandı:

Komünist partisi işçi sınıfının bir parçasıdır (fraksiyon); ama onun en ileri, en bilinçli dolayısıyla en devrimci parçasıdır. Komünist partisi, çalışanlar arasında en bilinçli, en ileri görüşlü, en fedakâr olanların kendiliklerinden ayıklanmasıyla yaratılır. Komünist partisinin işçi sınıfınınkilerden farklı çıkarı yoktur. Komünist

12 Lenin bu dönemleştirmeyi “Bolşevizm tarihinin belli başlı aşamaları” alt başlığı ile *Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı* kitabında yapmaktadır. Bkz. V.I. Lenin, *Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, çev. Muzaffer Kabagil, İkinci Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1974, s.15-22.

13 V.I.Lenin, “Komintern’in Tarihteki Yeri”, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal*, Cilt 1, çev. Orhan Dilber, İstanbul: Maya Yayınları, 1997, s. 27.

partisi, işçi sınıfının bütününün tarihsel misyonunu göz önünde bulundurmasıyla ve her dönemde şu ya da bu grubun yahut mesleğin değil bütün işçi sınıfının çıkarlarını savunma gayretiyle, çalışanların geniş yığınlarından ayırt edilir. Komünist partisi, işçi sınıfının en ileri parçasının, proletaryanın ve yarı proletaryanın geniş yığınlarına doğru yolda önderlik etmesini sağlayan örgütleyici ve siyasal güçtür.¹⁴

Bu tanımlama ile artık parti önderlik eden, örgütleyici ve siyasal (dolaysız biçimde iktidarı hedefleyen) bir araçtır. Gelişmeler, komünist partisinin proletaryanın en ileri ve hareketin tüm çıkarlarını savunan kesimi olması ve öyle kalması için bilinçli ve programlı bir çaba gerektiğini ortaya koymuş ve bu çabanın başarıya ulaşması için proletarya, eylem kılavuzu niteliğinde bir parti teorisine kavuşmuştur. Bu teori temelinde şekillenen yukarıdaki tanımlama salt ulusal bir parti tanımlaması değildir. Ulusal seksiyonları ile birlikte bizzat bir parti olarak adlı adınca “Uluslararası Komünist Partisi”¹⁵ olarak Komünist Enternasyonal’in niteliğini de ortaya koymaktadır.

Program ve enternasyonal

Komünist partisinin programı en özlü ifadesini proletarya diktatörlüğü kavramında bulur. *Komünist Manifesto*, “Komünistlerin teorisi tek bir ifadeyle özetlenebilir: Özel mülkiyete son verilmesi”¹⁶ diyerek hem insanlığın gelişiminin önünde mutlak bir engel olarak yükselen kapitalist üretim tarzının özünü ortaya koyuyor hem de insanlığın kurtuluşunun yolunu gösteriyordu. Bu yolun zorunlu uğrağı işçi iktidarındır. İşçi iktidarı ise hedefine “mülkiyet hakkına ve burjuva üretim ilişkilerine despotik tecavüzlerde bulunmaksızın”¹⁷ varamaz. *Manifesto*’da proletarya diktatörlüğü kavramı adlı adınca geçmese de yukarıdaki tanımlama gayet açıktır. Proletaryanın sömürücü sınıflar üzerindeki despotizmi proletarya diktatörlüğüdür.

Proletarya diktatörlüğü proletaryanın programının belkemiğidir ve Marx *Manifesto*’dan bir süre sonra bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Modern toplumdaki sınıfların ya da bunlar arasındaki savaşımın varlığını keşfetmiş olma onuru bana ait değildir. Burjuva tarihçileri bu sınıf savaşımının tarihsel gelişimini, burjuva iktisatçılar da sınıfların ekonomik anatomisini benden çok

14 “Komünist Partisinin Proleter Devrimindeki Rolü Üzerine Karar”, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal*, a.g.y. Cilt 1, s. 180-181.

15 “Komünist Enternasyonal’in Manifestosu”, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal Cilt 1* s. 113.

16 *Komünist Manifesto*, s.58.

17 a.g.e., s.67.

önce açıklamışlardır. Benim yeni olarak yaptığım: 1) Sınıfların varlığının ancak üretimin gelişimindeki belirli tarihsel evrelere bağlı olduğunu; 2) Sınıf savaşımının zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne vardığını; 3) bu diktatörlüğün kendisinin bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız bir topluma geçişten başka bir şey olmadığını tanıtlamak olmuştur.¹⁸

Birinci Enternasyonal’de anarşistler cepheden, İkinci Enternasyonal’de “Mark-sist” revizyonistler arkadan olmak üzere, işte bu belkemiğine saldırmışlardır. “Üçüncü Enternasyonal’in çağ açan önemi” ise “Marx’ın baş sloganını, sosyalizmin ve işçi sınıfı hareketinin yüzyıllar süren gelişmesini özetleyen sloganı, proletaryanın diktatörlüğü kavramı içinde ifade edilen sloganı gerçekleştirmeye başlamasında yatar.”¹⁹

Proletarya diktatörlüğü kâbus dolu bir gecenin ardından bir sabah uyanacağımız yepyeni bir dünya değildir. Kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin siyasal ifadesidir. Bu geçişsellik *Komünist Manifesto*’da “hareketin seyri içinde kendini aşan” ve sonunda üretim tarzını tümüyle alt üst etmeye varan toprak mülkiyetinin kamulaştırılması, ağır bir artan oranlı vergi, kredi sisteminin tek bir devlet bankasında merkezileştirilmesi gibi önlemleri içeren 10 maddelik bir listede ortaya konmaktadır.

İkinci Enternasyonal içinde bu geçişsel mantığın yerine asgari program ve azami program ayrımı getirilmiştir. Asgari program “hareketin seyri içinde” ne kendini aşan ne de kapitalizmin sınırlarını zorlayan, özel mülkiyet ve burjuva diktatörlüğü altında işçi sınıfının koşullarını iyileştirmekten ibaret reformlardan ibarettir. Asgari program bugünün, azami program yarının işidir. Her yeni gün “bugün”dür ve azami programın uygulanacağı yarın hiç gelmez.

Ekim Devrimi’nin deneyimi *Komünist Manifesto*’yu teyit eder niteliktedir. Ekim Devrimi hareketin devrim öncesinden başlayarak iktidarın fethine uzanan seyrinin nasıl kendini aştığını ve bu dinamiğin oluşmasında devrimci proletarya partisinin öne çıkardığı slogan ve taleplerin rolünü ortaya koymuştur. Nihayet Komünist Enternasyonal de asgari ve azami program ayrımının yerine geçişsel bir programatik anlayış benimseyecektir:

Komünist partiler, kapitalizmin sallantılı olan temellerini güçlendirmeye ve onarmaya yönelik asgari programlar ileri sürmezler. Komünistlerin hedefi kapitalist sistemi yıkmaktır. Ancak bu hedefe ulaşabilmek için komünist partiler, işçi sınıfı-

18 *Marx to Weydemeyer in New York*, https://www.marxists.org/archive/marx/works/1852/letters/52_03_05-ab.htm

19 V.I. Lenin, “Komünist Enternasyonal ve Tarihteki Yeri”, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal Cilt 1*, s.27.

nın acil ve dolaysız ihtiyaçlarını ifade eden talepler ileri sürmelidirler. Komünistler, kapitalist sistemin varlığının devamıyla bağdaşıp bağdaşmadığına bakmaksızın, bu talepler için savaşmak amacıyla kampanyalar örgütlemelidirler[...] **Eğer komünistlerin ileri sürdüğü talepler geniş proleter kitlelerin acil** ihtiyaçlarına karşılık düşüyorsa ve kitleler, bu talepleri karşılanmadığı takdirde yaşamlarını sürdüremeyeceklerine inanıyorlarsa, o zaman bu talepler etrafındaki mücadele iktidar için mücadelenin kalkış noktası haline gelir.²⁰

Komintern IV. Kongresi ulusal seksiyonların programlarında ülkenin koşullarına göre kayıtlar düşülerek geçiş talepleri için mücadelenin kesin ve açık biçimde yer almasını zorunlu kılmıştır.²¹

Komünist partisinin programı günbegün sınıf mücadeleleri içinde sınanır ve gelişir. İşçi sınıfının birliğini sürekli sekteye uğratan sınıf içi rekabetin en ölümcül şekilde kışkırtıldığı olayın savaş olduğu açıktır. İşçi sınıfı ve emekçi kitlelerden oluşan orduların güya “ulusal” çıkarlar uğruna birbirini katlettiği savaşlar, enternasyonalizmin de ölümcül sınavları olmuştur. Birinci Enternasyonal’in açılış konuşmasında Marx, “çalışan sınıfların kurtuluşu onların kardeşçe uyum içinde olmalarını gerektiriyorsa, canice planların parçası olarak ulusal önyargılara oynatılarak halkın kanını ve servetini korsanca savaşlarda çarçur eden bir dış politika altında bu büyük görevi nasıl yerine getirebilirler?”²² diyordu. İkinci Enternasyonal, Cihan Harbi’ne doğru gidilirken 1912 yılında toplanan Basel Konferansı, enternasyonalist geleneği sürdürüyor ve savaşı önlemek için mücadeleyi, her şeye rağmen savaş olursa savaşın yaratacağı ekonomik ve siyasal krizi devrim için kullanmak gerektiğini savunuyordu. Ancak İkinci Enternasyonal’in sosyal şovenistleri Birinci Dünya Savaşı içinde kendi hükümetlerinin savaş politikalarına “yurtseverlik” kiskivesi altında destek olduklarında Enternasyonal’e ve Marx’ın tarif ettiği o büyük göreve en büyük ihaneti yaptılar.

Üçüncü Enternasyonal’in temelleri savaş sürecinde sosyal-şovenizme karşı mücadele içinde atıldı. Devrimci Marksistler savaşa karşı enternasyonalist temellerde bir itirazla yetinmediler. “Savaşı iç savaşa çevirme” şiarı ile savaşa karşı politikayı işçi iktidarına bağladılar. Barış talebi pasifist bir dilek olarak öne sürülmedi, tam da geçişsel bir mantıkla emekçi kitleleri, **yaşamak için** iktidarı almaya sevk etmek üzere ileri sürüldü. Nitekim barışı getiren de Ekim ayaklanması ile kurulan ve işçi köylü ittifakına dayanan devrimci işçi iktidarı (proletarya diktatörlüğü) oldu.

Proletaryanın siyasal iktidarını kurmasının ulusun öncü sınıfı konumuna yüksel-

²⁰ “Taktikler Üzerine”, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal*, Cilt 2, çev. Orhan Dilber, İstanbul: Maya Yayınları, 2002, s.117.

²¹ “Komünist Enternasyonal’in Programı Üzerine Karar”, a.g.e., s.332.

²² <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1864/10/27.htm>

mesiyle mümkün olduğunu biliyoruz. Bu da proletaryanın, burjuvaziye karşı mücadelesinde yoksul ve orta köylülük başta olmak üzere ulusun diğer sınıf ve katmanları üzerinde hegemonya kurmasını gerektirir. Lenin bu doğrultuda *Ne Yapmalı?*' da partinin ajitator ve örgütçülerini toplumun tüm ezilen sınıf ve katmanları arasına göndermesini savunmuştur. Ekim Devrimi'nin deneyimi ile de bu yöneliş pratiğin sınavından başarıyla geçmiştir. Bununla birlikte komünist programın diğer merkezi unsurları gibi proleter hegemonyası da salt ulusal ölçekte değerlendirilemez. İşçi sınıfının köylülük üzerindeki hegemonyasının mantığı uluslararası ölçekte proletarya diktatörlüğünün ezilen uluslar ve sömürgeler için kurtuluşun yolu haline gelmesinde görülmektedir. Bolşevizmin ulusal düzeydeki tarım programına dayanan işçi köylü ittifakı, uluslararası bir stratejik yöneliş haline getirilmiştir. Ulusların kendi kaderini tayin hakkının ilke olarak savunulması, anti-emperyalist birleşik cephe politikası gibi unsurlar, uluslararası arenanın kendine özgü özelliklerine göre yeniden düzenlenmiş biçimde dünya devriminin program ve stratejisinin parçası haline gelmiştir.

Komintern'in programı en başından beri ve öncüllerinden de devraldığı biçimiyle dünya sosyalist devrimidir. Komintern hiçbir tartışma olmaksızın dünya devrimi programını benimsemiştir. Birinci kongrede kabul edilen Komünist Enternasyonal'in Platformu başlıklı programatik belgede ulusal çıkarları uluslararası devrimin çıkarlarına tabi kılma kabiliyetine sahip bir enternasyonal olmadan işçi sınıfının uluslararası dayanışmasının da gerçekleştirilemeyeceğini belirtilmiş ve karar "Yaşasın uluslararası proleter Sovyetleri cumhuriyeti!" şiarı ile sonlandırılmıştır.²³ Lenin'in deyimiyle Komintern her fırsatta "bütün ülkelerdeki proleterlere, proleter devriminin hiçbir zaman tek bir ülkenin sınırları içerisinde zafere ulaşamayacağını hatırlatır; o yalnızca uluslararası biçimde, dünya devrimine gelişerek zafer kazanabilir."²⁴

Örgütsel ve programatik bir doruk noktası: 21 Koşul

Ne yapmalı sorusuna Lenin, "üçüncü dönemi bitirin" diye yanıt vermişti. Yani amatörlüğü aşın, disiplinli ve demokratik merkezîyetçi bir yapı ve işleyişi yerleştirin, işçi sınıfının öncüsünü örgütleyin, tüm ezilen sınıf ve katmanlar içinde çalışarak işçi sınıfının hegemonyasını kurun! 1902'de Lenin'in sözünü ettiği türden bir partinin yani dördüncü dönemin partisinin tam olarak nasıl bir parti olup, somut olarak neye benzeyeceğini Lenin bile bilemezdi. Bu yüzden çerçeveyi çizdi ama tamamlanmış bir örgütsel model kurmadı. Leninist parti teorisi pratiğin sınavından geçtikten sonra Komintern'in ikinci kongresinde kabul edilen "Komünist

23 Komünist Enternasyonal'in Platformu, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal Cilt 1*,

24 V.I. Lenin, "Rus Devrimi Üzerine", *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal*, Cilt 2, s.390.

Enternasyonal'e Katılmanın 21 Koşulu"nda bir model haline geldi.²⁵

21 maddede özetlenen koşullar örgütsel ve programatik ilkeleri ortaya koymuştur. 21 koşul ile üye partilere örgütsel olarak demokratik merkeziyetçi, disiplinli, yayınların ve parlamento gruplarının üzerinde Merkez Komitesi'nin tam denetiminin olduğu, küçük burjuva, reformist ve her türden geri unsurlardan sürekli arınarak gelişen, ülkenin koşullarına göre legal ve illegal çalışmayı birleştiren, sınıf içinde mevzilenmiş, kitle örgütleriyle güçlü bağlar kurmuş bir örgütsel yapıyı zorunlu kılmıştır.

21 koşul program ve stratejiye ilişkin de sıkı bir çerçeve çizmektedir. Programatik olarak merkezde proletarya diktatörlüğünü mutlak olarak savunmak yer almaktadır. Üye partilerin şu ya da bu ülkenin Komünist Partisi ismini alma zorunluluğu da bir kimlik sorunu olarak değil sosyal demokrasiden politik ve programatik mutlak kopuşun bir gereği olarak anlaşılmalıdır. Nitekim tüm üye partilerin Komünist Enternasyonal'in ilkelerine uygun şekilde programlarını yeniden düzenlemesi istenmekte ve ulusal partilerin programlarının da Komintern Olağan Kongresi ya da Yürütme Komitesi tarafından onaylanmasını şart koşmaktadır.

Ayrıca, Komintern üyeleri kitle örgütlerinde sınıf işbirlikçi unsurlara ve bürokrasiye karşı sistemli bir mücadele vermek, tarım proleterlerini ve yoksul köylüleri kazanmak, genel olarak köylülük üzerinde proletarya hegemonyasını sağlamak için kırsal kesimde, üniforma altındaki işçi ve köylüler olan askerleri kazanmak için ordu saflarında sistemli bir komünist faaliyet yürütmek zorundadır. Bu zorunluluklar elbette farklı ülkelerde farklı uygulanış tarzlarında hayat bulacaktır. Ancak burada proleter hegemonyasının merkezi önemi partinin iktidar perspektifinin vazgeçilmez unsuru olmasında yatar. Öyle ki, kırsal kesimde devrimci faaliyetle ilgili maddenin sonunda bu görevden kaçmak "devrimden vazgeçmek"le, ordu içinde sistemli faaliyet yürütmemek ise "devrimci görevlere ihanet"le eş anlamlı kabul edilmiştir.

Sovyet cumhuriyetlerinin karşı devrimci ve emperyalist saldırılara koşulsuz olarak ve etkin biçimde desteklenmesi üye olmanın mutlak bir koşuludur. Ancak emperyalizme karşı mücadele asla Sovyet cumhuriyetlerinin savunulmasından ibaret değildir. Özellikle burjuvazisi sömürge sahibi olan ve başka ulusları ezen ülkelerdeki seksiyonlar için kendi emperyalistlerinin ve sömürgecilerinin teşhirine öncelik veren ve kurtuluş hareketlerini destekleyen açık, belirgin ve eylemli bir tavır zorunlu kılınmıştır. Sosyal-yurtseverlik gibi sosyal-pasifizmin de açıkça mahkûm edilmesi ve Cemiyet-i Akvam başta olmak üzere emperyalist sistemin demokratik görünümlü kurum ve anlaşmalarına karşı net bir anti-emperyalist tutum ilke olarak benimsenmiştir. Yani Komintern ve üyeleri emperyalist savaş kadar emperyalist

²⁵ 21 koşulun tüm maddeleri için bkz. "Komintern'e Katılmanın 21 koşulu", *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal*, Cilt 1, s.131-136.

“barış” a karşı da mücadele yürütmekle mükelleftir.

Komintern üyesi partiler ayrıca, enternasyonalin kongre ve yürütme kurulu kararlarını uygulamakla, enternasyonalin bütün önemli belgelerini yayınlamakla, programlarını eski sosyal demokrasinin kalıntılarından temizlemenin ötesinde taktiklerini dahi enternasyonalin politik çizgisiyle uyumlu hale getirmekle yükümlü kılınmıştır. Tüm bunlar son derece disiplinli ve merkezi bir örgüt tasavvurunu göstermektedir.

21 koşul üye partilerin olduğu kadar Komintern’in kendi niteliğini de belirlemektedir. Komintern uluslararası bir Leninist partidir. Bu parti demokratik merkezîyetçilik başta olmak üzere Leninist partinin tüm özelliklerini taşımaktadır.

21 koşul bir bütün olarak değerlendirildiğinde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde proletarya partisinin gelişiminde bir doruk olarak görülebilir. Her şeyden önce, 21 koşul rastgele belirlenmiş bir kurallar manzumesi değildir. Ekim Devrimi’nin ve Bolşevik partisinin muzaffer deneyimi üzerinde yükselmektedir. Arkasına Ekim Devrimi’ni almış, önüne dünya devrimini ve onun bir parçası olarak kendi ulusal devrimini koymuş bir proleter partisi için daha güçlü ve güvenilir bir yol gösterici düşünülemez. 21 Koşul örgütsel, politik ve programatik özü itibarıyla bugün için de 100 yıl önce olduğu kadar günceldir.

IV. Enternasyonal neyi temsil ediyor?

Dünya devriminin ve onun en ileri mevzisi olan Rus devriminin sürekliliğindeki kesinti, Stalinist bürokratik yozlaşmayla birlikte hem Bolşevik Partisi’nin hem de Komintern’in imhası ile sonuçlandı. 21 koşul ve Komintern’in ilk dört kongresi boyunca geliştirilen stratejik ve taktik perspektifler uluslararası komünist partisini bir dizi yıkıcı ve yozlaştırıcı etkiye karşı aşlamıştı. Ancak her aşım gibi Komintern’in aşmaları da bilinen hastalıkları önlemeye yönelikti. Yani kaynağı emperyalist ve kapiY talist sistem olan hastalıklar. İşçi iktidarını yıkan hastalık ise dışarıdan değil içeriden kaynaklandı. Bürokratik yozlaşma, dış dünyadan kapılan bulaşıcı bir hastalıktan ziyade yine dış dünyanın etkileri altında gelişen ama bizzat bünyenin kendisinden, kendi hücrelerinin başkalaşım bozulmasından kaynaklanan bir kansere benziyordu.

İşçi devletindeki bürokratik deformasyon daha Lenin döneminde tespit edilmişti. Lenin, Komintern’in IV. Kongresi’nde Rus Devrimi’nin Beş Yılı’nı değerlendiren konuşmasında, devlet yönetiminde Bolşevik bin belki de on bin kişiye karşılık Çarlık ve burjuva toplumundan devralınmış, bilinçli ya da bilinçsiz biçimde işçi devleti aleyhinde çalışan yüz binlerce kişilik memurlar ordusundan bahsediyordu.²⁶ Bu bürokratlar ordusu Lenin döneminde henüz aşağıdaydı ve devrimin ayak bağıydı. Stalinizm, bir kişinin yanlış politikaları değil bu muhafazakâr bürokratlar ordusunun

26 V.I. Lenin, “Rus Devrimi’nin Beş Yılı ve Dünya Devrimi’nin Geleceği”, *Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal*, Cilt 2, s.375.

aşağıdan işçi devletinin tepesine tırmanmasıydı. Bu muhafazakâr tırmanışa Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ndeki devrimci unsurların tasfiyesi eşlik etti. Sovyetler Birliği'nde proletaryanın bütününün yerine ayrıcalıklı bürokratik katmanın çıkarları hâkim oldu, enternasyonalde ise dünya proletaryasının yerine Sovyet bürokrasisinin ulusal çıkarları. Bolşevik Partisi ve 1943'te kapısına kilit vuruluncaya kadar Komintern biçimsel bir kabuk olarak kalırken adım adım içi boşaldı.

Örgütsel ve programatik yıkım birlikte yürüdü. Demokratik devrimin kesintisiz biçimde sosyalist devrime dönüşmesi ve demokratik görevlerin de proletarya diktatörlüğü altında gerçekleştirilmesine dayanan stratejinin yerini eski Menşevik aşamalı devrim görüşünün yeni bir versiyonu aldı. İkinci Enternasyonal'in azami programı bir kenarda tutması gibi Komintern de proletarya diktatörlüğünü lafzi olarak savunmaya devam etti ama nedense Stalinist Komintern yönetimi için hiçbir ülkenin koşulları proletarya diktatörlüğü için uygun olamıyordu. Dünya devrimi programının yerine tek ülkede sosyalizm gerici ütopyasının getirilmesi programatik yıkımın merkezindeydi. İlk emperyalist savaşın, daha sonra da devrimin sınavından başarıyla geçen Bolşevizmin deneyimi üzerinden yükselen Komintern, Stalinizm'in elinde örgütsel ve programatik olarak temellerinden kopartıldı. Çin (1925-1927) ve İspanya (1936-1939) sınavlarında çaktı, bir dizi yanlış politika sonucunda Almanya'da faşizme teslim oldu. Yozlaşan bir Enternasyonal'in savaş sınavından geçmesi de düşünülemezdi. Emperyalist savaşın ve emperyalist barışın amansız düşmanı Komintern'in yerine SSCB'nin dar çıkarları temelinde emperyalistler arasında zikzaklar çizen (Nazi Almanyası ile pakt imzalamak dâhil) bürokrasinin dış politika aygıtı geldi. Sonuç bildiğimiz gibi tam bir yıkım oldu. Sonunda emperyalist savaş Nazi ordularını Moskova ve Stalingrad'a kadar getirip bürokrasinin kendisinin varlığını da tehdit ettiğinde bürokrasi Ekim Devrimi'nin tüm tarihsel kazanımlarını seferber etmek zorunda kaldı ve Sovyet halkının fedakârlığı ve Kızıl Ordu'nun gücü Nazizmi ezip dünyayı faşizmden kurtardı. Yeni bir dünya devrimci dalgası başlamıştı. Ancak İtalyan ve Yunan komünistlerinden Yugoslav ve Arnavut partizanlarına, Fransız direnişçilerinden Çin komünistlerine kadar bu dalganın içinde devrime yürüyenler SSCB'yi arkalarında değil karşılarında buldular. Aşabilen (Yugoslavya, Arnavutluk, Çin) muzaffer oldu, aşamayan (İspanya, İtalya, Fransa, Yunanistan) Sovyet bürokrasisinin emperyalizmle pazarlıkları arasında yitip gitti.

Dördüncü Enternasyonal, Stalinizmin 1933'te Alman faşizmine teslim olmasının ardından yani Komintern kesin olarak dünya devriminin aşması gereken bir engel olarak belirdikten sonra Trotskiy tarafından mutlak bir gereklilik olarak tanımlanmıştı ve 1938'de kuruldu. Trotskiy, Dördüncü Enternasyonal'in inşası doğrultusunda yaptığı çalışma için "son derecede yetersiz ve parça bölük karakterine rağmen, hayatımın en önemli işi olduğu, 1917'den iç savaş döneminden vb. daha önemli olduğu kanısındayım" diyordu. Çünkü "yeni bir kuşağı İkinci ve Üçün-

cü Enternasyonallerin liderlerini aşarak devrimci metot ile donatma misyonunu üstlenebilecek”²⁷ ondan başka kimse kalmamıştı. Öncelikle Trotskiy’in kendisi Bolşevizmin metoduyla donanmıştı ve görevini ancak bir parti inşa ederek yapabileceğini bilmekteydi. Dördüncü Enternasyonal bir parti olarak kuruldu. Sosyalist Devrimin Dünya Partisi adını aldı. Çünkü proletarya deneyimini ancak parti ve örgütle geleceğe taşır. Yeni kuşakları devrimci metotla eğitip donatmak ancak bir parti ile mümkündür.

Sosyal demokrasi ve daha sonra Stalinizm dünya proletaryasının öncüsünü iki defa tahrir etmiştir. İlkinde Bolşevizm ve Komintern öncüyü yeniden ve çok daha güçlü biçimde kurmuştur. İkincisinde, Dördüncü Enternasyonal, Komintern’in yerine daha güçlü bir enternasyonal inşa edememişse de dünya proletaryasının uluslararası ölçekte bir parti olarak örgütlenme sürecinin kesintiye uğramasını engellemiştir. Dünya proletaryası, yıkımı ve katliamlarıyla Cihan Harbi’ni geride bırakan İkinci Dünya Savaşı’na proletaryanın tümünün çıkarlarını savunan ve ondan ayrı çıkarlara sahip olmayan bir partiyle girebilmiştir. Dördüncü Enternasyonal’in 1940 tarihli *Emperyalist Savaş ve Dünya Proleter Devrimi* başlıklı manifestosu bu anlamda tarihsel bir önem taşımaktadır.²⁸

Bu manifesto Bolşevizm’in birinci emperyalist savaştaki enternasyonalist ve devrimci programını devralmış ve geliştirmiştir. Zira ikinci savaş birincisinin bir tekrarı olmamıştır. Stalinizm emperyalistler arası denge arayışı içinde yaptığı manevralarla dünya komünist hareketinin başını döndürmüş, ardından işçi devletini savunmasız biçimde tepetaklak Nazi savaş makinesinin önüne düşürmüştür. Dördüncü Enternasyonal ise SSCB’nin varlığı koşullarında emperyalist savaşı iç savaşta çevirme çizgisini, yozlaşmış da olsa bir işçi devleti olan SSCB’nin savunulması ile birleştiren bir program ileri sürmüştür. Dördüncü Enternasyonal’in programı savaşın kaderini değiştirecek şekilde hayata geçirilememiştir. Ancak bu, programın doğru ve çığır açıcı olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Parti ile programın birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğunu söyledik. Dördüncü Enternasyonal örgütsel yönden Komintern’in gücünün gerisine düşmüş olsa da esas rolünü komünizmin programını bir üst seviyeye yeni bir doruğa taşıyarak oynamıştır. Dördüncü Enternasyonal, 21 koşul dâhil olmak üzere Komintern’in örgütsel ve programatik mirasını tümüyle devralmıştır. Leninist partinin ilkeleri hem enternasyonal hem de seksiyonları için benimsenmiştir. Sadece lafzi düzeyde değil. Trotskiy, 21 Koşul’un mantığında olduğu gibi teker teker tüm seksiyonların Leninist temellerde inşası için günbegün mücadele etmiştir. Bu mücadele Trotskiy’in vasiyetnamesi niteliğindeki *Marksizmi Savunurken* kitabında örgütsel ve progra-

27 L. Troçki, *Sürgün Günlüğü*, çev. Aslı Aydın, İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1997, s. 62-63.

28 L. Trotskiy, “Emperyalist Savaş ve Dünya Proleter Devrimi”, *Devrimci Marksizm*, Sayı 25, İstanbul, Kış 2015-2016, s. 81-115.

matik düzeyleriyle tüm netliğiyle görülebilir. Programatik düzeyde dünya devrimi programı, asgari-azami program ayrımının reddi, ulusal ve uluslararası düzeyde proleter hegemonyasının sağlanması, 1938 Geçiş Programı'nda içerilmiştir.

Dördüncü Enternasyonal içerdiği Komintern programını bürokratik yozlaşmanın tahlili temelinde anti-bürokratik politik devrim programı ile aşmıştır. Komintern programı dünya devriminin mevzisi olarak Ekim Devrimi'nin savunulmasına odaklanmıştır. Dördüncü Enternasyonal tereddütsüz şekilde bu görevi devralmıştır ancak bürokratik yozlaşma proletaryanın önüne çözülmesi gereken yeni bir sorun getirmiştir. Bu sorun Ekim Devrimi'nin kazanımlarını koruyarak ve daha da önemlisi bu kazanımların korunması için iktidardaki bürokrasinin proletarya tarafından devrilmesiyle aşılabılır. Proletaryanın içinden çıkan ama çıkarları itibarıyla ona yabancılaşan bürokrasinin ve işçi sınıfının tarihsel bir mevzisi olmakla birlikte dünya devriminin önünde bir engel haline gelen yozlaşmış işçi devletlerinin dünyasında Dördüncü Enternasyonal'in programı olmadan bir komünizm var olamazdı. Bu yüzden Dördüncü Enternasyonal dünya proletaryasının komünist programının yeni bir doruğunu temsil etmekteydi.

Geleceğin devrimci işçi enternasyonal (dünya partisi)

Ölüm döşeğindeki kapitalizm bir yanında emekçi halk kitlelerinin direniş, isyan ve nihayet devrimlerini öte yanda faşizm, tekfircilik gibi biçimler altında kapitalist barbarlığı insanlığın gündemine getirmektedir. Dünya en uçta da bir yeni dünya savaşı tehlikesinin yer aldığı ağır bir ekonomik, politik, ekolojik kriz içindedir. Dördüncü Enternasyonal'in kurulurken ortaya koyduğu tarihsel tespit geçerlidir. İnsanlığın krizi proletaryanın önderlik krizinde düğümlenmiş durumdadır. Halklar proletaryanın öncülüğüne, proletarya öncü partisine ve bir bütün olarak insanlık devrimine ihtiyaç duymaktadır. Kapitalizmin Üçüncü Büyük Depresyonu bu ihtiyacı komünizmin teşhir ve analizlerine yer bırakmaksızın doğrudan ve açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bugün, kitleler emperyalist kapitalist düzende temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi yeni bir dünya savaşı ile çıplak barbarlığın bela ki de toptan bir yok oluşun tehdidi altındadır.

Proletaryanın önderlik krizi ulusal düzeyde Leninist partilerin ve uluslararası düzeyde devrimci bir işçi enternasyonalinin inşası ile aşılabılır. Eğer proletaryanın önderlik krizinin çözümünün adresi olacak ise, geleceğin enternasyonal Komintern ve Dördüncü Enternasyonal'in örgütsel ve programatik mirasını esas almak ve onun üzerinden yükselmek zorundadır. Yani iki ayağını komünizmin iki doruğuna basarak geleceğe uzanmalıdır. Proletarya ya Leninist bir partide örgütlenmek zorundadır ya da yenilgi kaçınılmazdır. Son yarım yüzyıl ise SSCB'nin yıkılışının ardından hızlanan ve yoğunlaşan biçimde Leninist partiye reddiyelerle doludur. Leninist parti despotik, demode, ikameci, iradeci, bürokratik, tek sesli vb. türlü nite-

lemelerle yerilmiş ve onun yerine Leninist olmayan ve çoğu kez parti bile olmayan bin çeşit model denenmiştir. Parti olmayan partiler, ağlar, forumlar, koalisyonlar vb. hepsinin ortak noktası bir sınıf olarak proletaryaya dayanmaması, demokratik merkezizetçi Leninist partiyi reddetmesidir. Programatik açıdan hepsinin vardığı yer mutlaka ya proletarya diktatörlüğünün açıkça reddedilmesi ya da bu reddiyenin “sosyalist demokrasi” gibi küçük burjuva demokrasisinin duyarlılıklarına seslenen bir örtünün ardından yapılmasıdır.

Partiden, programdan, devrimden ve iktidar için mücadeleden uzak durmayı ilke edinen ve bunu bir ahlaki ilke olarak durmadan vaaz veren uluslararası sol liberal akımlar insanlığın içinde olduğu ölümcül krize çözüm olarak ne öneriyor? Çevrenin yıkımına karşı, erkek egemenliğine karşı, homofobiye karşı, milliyetçiliğe ve ırkçılığa karşı, hatta sermayeye, sömürüye, kapitalizme karşı mücadele et ama “kirli” siyasete karışma! Mücadele eden herkesle yan yana gel ama asla ne yapılması gerektiği konusunda tüm hareketi bağlayıcı sonuçlara varma! Kızıl bayrak depoya gökkuşağı havaya! Her şey için mücadele et ama siyasal iktidar için asla! İşte size Varoufakis ve Sanders’in sosyalist bile olmayan “ılımlı” enternasyonalinin programı ya da programsızlığı.

Yeni bir enternasyonale ihtiyaç vardır. Bu ulusal ve uluslararası düzeyde bir parti inşası meselesidir. Bir numaralandırma sorunu değildir. Beş benzemezleri Beşinci Enternasyonal ya da başka bir ad altında toplama ümidiyle yapılan çağrılar proleter enternasyonalizmine değil bir tür siyasi çöp toplama hastalığına işaret etmektedir. Proletaryanın devrimci enternasyonalist geleneği ile bir ilgisi yoktur. Trotskizmi, hatta Dördüncü Enternasyonalci olmayı bir kimlik derekesine indirmek ve bu kimliği enternasyonal çatısı altında toplanmak için yeterli kabul etmek ne Trotskizmle ne Dördüncü Enternasyonal geleneğiyle bağdaşır; olsa olsa onların post modern bir karikatürüdür.

Dördüncü Enternasyonal, programımızı iki kelimeyle özetleyebiliriz diyordu: Proletarya Diktatörlüğü!²⁹ Sürekli devrimi ve Trotskiy’in adını geçerken zikretti diye bizzat milliyetçi bir burjuva diktatörlüğünün başkanı olan Chávez’in Beşinci Enternasyonal çağrısını devrimci Marksizm adına ciddiye almayı akıl alır mı? Komünizmin, Komünistler Ligi’nden bugüne proletaryanın burjuvaziden bağımsızlığı için verdiği 150 yılı aşkın örgütlü ve partili kavgayı bir burjuva devletin gölgesinde enternasyonal kurma girişimi ile bağdaştırmak nasıl mümkün olur?

Yeni enternasyonal tüm bu zararlı eğilimlerle uzlaşarak değil onları politik olarak yenilgiye uğratarak inşa edilecektir. Yenilmesi gereken politik güçlerin arasında kendisini hâlâ Dördüncü Enternasyonal’in örgütsel ve politik devamı olarak lanse eden ama onun programının kalbi olan proletarya diktatörlüğünü çoktan söküp at-

29 L. Trotskiy, A.g.e, s.107.

miş olan Birleşik Sekreterlik de bulunmaktadır, hatta en ön sıradadır.

Bugün yeni bir devrimci işçi enternasyonalı için referans aldığımız Komintern 1943'te Stalin tarafından kapısına kilit vurulduğundan beri mevcut değildir. Dördüncü Enternasyonal ise onlarca fraksiyona bölünmüş durumdadır ve bir örgütsel bütünlük oluşturmaktan ziyade bir gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Denebilir ki bu referanslar eğer doğru ve güçlü referanslar olsaydı o halde bu virane halin yerine başka bir tablo olması gerekmez miydi? Gerçekten olması gereken Dördüncü Enternasyonal'in Komintern'in ardından dünya proletaryasının önderliğini alması ve dünya savaşından yeni muzaffer devrimler çıkartarak dünya devrimine yeni bir atılım sağlamasıydı. Ancak Trotskiy'in bürokrasiyi bahane ederek SSCB'yi savunmayı reddeden "Trotskistler"e karşı çıkarken söylediği gibi "somut olgunun normdan ayrılması, somut olgunun normu geçersizleştirdiği anlamına gelmez, somut olgu ile norm arasındaki çelişki bizi normu reddetmeye değil aksine devrimci yoldan onun için savaşılmaya zorlar."³⁰

Bugün dünya proletaryasının önderlik krizini çözecek olan dünya partisini belirleyen, yani onu gerçekleştirmek için devrimci yoldan savaşılmaya temel alacağımız norm, enternasyonalin önüne getirilecek sayılar değil dünya partisinin niteliği ve programında aranmalıdır. SSCB'nin yıkılışının, Sovyet bürokrasisinin Marksist analizini tersten kanıtlanması gibi, Komintern'in yokluğu ve Dördüncü Enternasyonal'in enkazı da ulusal ve uluslararası düzeyde Bolşevik-Leninist parti teorisinin geçerliliğini aynı şekilde kanıtlamaktadır. Üçüncü ve Dördüncü Enternasyonallerin aksine İkinci (Sosyalist?) Enternasyonal hala sıhhatte ve afiyettedir. O halde devrimci mücadeleyi bırakıp Rosa ve Liebknecht'in sosyal demokrat katili Ebert'in adını taşıyan emperyalist vakıfların kapısında fon için mi dilenmeliyiz? Türkiye'deki sosyalist enternasyonal üyesi CHP'ye mi kapaklanmalıyız? Sorsanız Stalin'e ve Komintern'e övgüler düzecek olan ve ardından ezberden İkinci Enternasyonal'in ihanetlerini sıralayacak bir dizi Stalinist örgüt ve şahsiyetler ya da yine sorsanız Stalinizmin Komintern'e ihanetinden dem vuracak olan sahte "Troçkizm" kimliği taşıyan sol liberaller aynen bunları yapıyorlar. Bizden uzak olsunlar!

Komintern'in 21 Koşulu ve Dördüncü Enternasyonal'in programı tarihin sınavından geçmiş bir şekilde hâlâ komünizmin iki yüksek doruğu olarak karşımızda durmaktadır. Sınıf mücadelesinin seyri içinde proleter öncüsü bu doruklardan yamaçlara düşmüşse yapılacak şey yeniden o doruklara tırmanmak için çabalamaktır; sosyal demokrasinin ve sol liberalizmin sınıf işbirliğinin envai çeşidiyle dolu çukurlarında debelenmek değil.

Manifesto'da yazdığı gibi proletarya hareketini kalıba dökmek için hiçbir özel ilke koymuyoruz. Ama önce kendimizden başlayarak komünistleri Lenin'in *Ne*

30 L. Trotskiy, *Marksizmi Savunurken*, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1992 s.33.

Yapmalı?'da ortaya koyduğu ve 21 Koşul'da en berrak sonucuna ulaşan Leninist parti teorisine göre bir kalıba sokmakta kararlıyız. Bunun anlamı ulusal düzeyde Leninist partileri ve uluslararası düzeyde de aynı ilkeler temelinde Sosyalist Devrimin Dünya Partisi'ni inşa etmektir. Yeni bir dünya savaşının öngününde demokratik merkezîyetçilikten ayrılan bir parti ilk dalgada alabora olacak bir gemi gibidir. Zira sadece dünya pazarı değil dünya siyaseti de hem en yüksek derecede entegre olmuş durumdadır ve aynı yüksek derecede parçalanma ve etrafındaki her şeyi parçalama eğilimi göstermektedir.

Böyle bir süreçte devrimci bir işçi enternasyonalı proletaryanın güçlerini aynı kimlik altında değil aynı devrimci siyaset altında toplamak zorundadır. Örneğin dün SSCB'nin yıkılışını, Yugoslavya'nın parçalanmasını devrim olarak alkışlayan bugün Suriye'nin tekkirici mezhepçi çetelerinin, Ukrayna'nın faşistlerinin arasında devrimcilik arayanlarla aynı "Troçkist" kimliği paylaşmanın en ufak bir kıymeti yoktur, aksine zararı vardır. Proletarya partisi arınarak gelişir. Eğer kimliğine bakmadan çıkarları emperyalizme ya da faşizme karşı birleşik cephede olan milyonların içinden çıkan öncüleri, sınıf düşmanına karşı ortak mücadele içinde sosyalist devrime ve onun dünya partisine kazanmaya yönelmişseniz, bu arınma asla daralamak ve bir sekt düzeyine inmek anlamına gelmeyecektir.

21. yüzyıl, Arap devrimi ile açıldı ve yeni bir dünya devrimci dalgası yarattı. Devrim, Dördüncü Enternasyonal'in hiçbir zaman giremediği ya da köklü bir gelenek oluşturamadığı bir coğrafyada zuhur etti. O gün bugün de Arap dünyası ve Ortadoğu hiç durulmadı. Proletaryanın önderlik krizi devrimlerin yenilmesini ve peşinden barbarlığı getirdi. Tüm bu gelişmeye bir sinema filmi eleştirir gibi bakamayız. Böyle olmasında sorumluluğumuz vardır. Gerekli dersleri çıkarmak zorundayız. Bu coğrafyanın siyasetinde Avrupa'da olduğu gibi "Troçkizm" pasaportu ile her yere kolaylıkla girmek mümkün değil. Ne var ki milliyetçiliğin/mezhepçiliğin kısılcındaki ve emperyalizmin boyunduruğundaki bu topraklar anti-emperyalizmi enternasyonalizmle birleştiren somut bir sınıf siyasetine ölümüne susamış durumda. Bu da bize geleceğin enternasyonaline Batı metropollerinden çıkamayan liberal "Troçkizm" ile değil Ekim Devrimi ile Orta Asya'nın en ücra köşesine ulaşan Bolşevizmin somut ve devrimci siyaseti ile varabileceğimizi göstermektedir.

Ne Trotskizm'den arınmaktan bahsediyoruz ne de Bolşevizmi, kendini vaktiyle bilinçli olarak Bolşevik Leninistler olarak adlandırmış olan Trotskizmin karşısına koyuyoruz. Biz kimlikleri değil programı ve partiyi öne çıkarıyoruz. Geleceğin enternasyonalininin programı eğer iki kelimeyle özetlenecekse bu iki kelime yine proletarya diktatörlüğü olacaktır. Komintern'in 21 koşulu, enternasyonalin bir dünya partisi olarak kendisinin ve üye partilerinin inşasında kullanılacak iskele vazifesi görecektir. Komintern'in tek meşru varisi Dördüncü Enternasyonal'dir. Bugün Dördüncü Enternasyonal'in pragmatik kazanımları olmadan Rusya ve Çin'de

kapitalist restorasyonun izlediği seyri analiz etmek, bu ülkelerin emperyalist dünya sistemi içindeki konumlarını yerli yerine oturtmak,³¹ Küba ve Kuzey Kore'nin özgül koşullarına göre politik ve sosyal devrimlerin programını oluşturmak ve aynı zamanda bu ülkeleri emperyalizme karşı savunmak olanaksızdır. Tüm bu alanlarda doğru bir teorik ve programatik perspektif yaklaşan emperyalist savaşta doğru bir tutum almanın başka bir ifadeyle bir Enternasyonal için en önemli sınav olan savaş sınavından geçebilmenin de ön koşuludur.

Dolayısıyla görev Dördüncü Enternasyonal'in yeniden kuruluşudur. Proletaryanın önderlik krizini devrimci bir çözüme kavuşturmak ve böylece dünya devrimi açısından Ekim Devrimi ve Komintern'in temsil ettiği düzeye yeniden ulaşmaktır. Dördüncü Enternasyonal'in yeniden kurulması bu anlamda kuruluşunun 100. yılını idrak ettiğimiz Komintern'in yozlaşmadan önceki devrimci temellerinde yeniden kurulması demek olacaktır.

31 Çin ve Rusya'nın neden emperyalist olarak değerlendirilemeyeceğini ve bu temelde yaklaşan savaşa karşı alınması gereken devrimci tutumun temellerini *Devrimci Marksizm* dergisinin 35. Sayısında ele almıştık. Bkz. Levent Dölek, "21. yüzyılda savaşın karakteri: Çin ve Rusya emperyalist savaşın tarafı mı hedefi mi?", *Devrimci Marksizm*, Sayı 35, İstanbul, Yaz, 2018, s. 125-142